

Behoort de actie-Oude Weeshuis niet tot de monumentenzorg in Purmerend?

In tegenstelling tot omringende stadjes als Monnickendam en Edam wordt het silhouet van Purmerend niet reeds van verre bepaald door een grote gotische kerk met een forse toren. Dichterbij gekomen pas, vallen twee kleine torentjes op. De één is van het stadhuis, de andere van de Koepelkerk. Deze kerk, een centraalbouw, is echter pas na veel actie vanuit de bevolking enige jaren geleden gerestaureerd. Het belang van deze kerk in eclectische stijl uit de tweede helft van de 19de eeuw sprak het gemeentebestuur kennelijk niet zo aan. Van stijl gesproken, het gemeentelijk monumentenbeleid in de afgelopen decennia spreekt vele bewoners niet zo aan, want het heeft van oude bebouwing die tot de jaren vijftig grotendeels nog aanwezig was, weinig overgelaten.

Waarschijnlijk wordt, door het feit dat Purmerend een overlooptgemeente werd van Amsterdam, het accent meer gelegd op nieuwbouw en de accommodaties die daarvoor nodig zijn, zoals winkels, scholen, wijkcentra e.d. dan op het behoud van de historisch gegroeide omgeving.

In bovenstaande context is ook de bouw van het Willem Eggert centrum te plaatsen, een modern overdekt winkelcomplex met uitgebreide parkeerfaciliteiten,

waarvoor helaas \pm 100 panden moesten wijken. Na de bouw van dit centrum is het gehele (historische) stadshart hierbij aangepast, straten werden omgetoverd tot promenades en uitbreiding van het winkelbestand, dat krachtig door de gemeente werd gestimuleerd, had tot gevolg dat de binnenstad langzamerhand ontvolkte. De bekende cityvorming: overdag levendigheid, 's avonds na zessen: doodse stilte.

Duidelijk is dat in bovenstaande filosofie monumenten moeilijk inpasbaar waren. Het gevolg was dan ook dat vaak sloopvergunningen werden verleend voor beeldbepalende panden en helaas ook voor monumenten, zoals het 16de eeuwse pand Dorland, Peperstraat 46, Wagenbeurs 3, Slotplein 2-3, Willem Eggertstraat 15. Maar dan verschijnt in 1980 het beleidsplan stadsvernieuwing 1981-1984! Op pag. 22, onder het hoofdstuk 'Monumenten' staat vermeld: 'Een nader onderzoek ten behoeve van de monumenten is niet uitgevoerd, zie hoofdstuk 4, beleidsoverwegingen.' In dit hoofdstuk wordt echter de vraag gesteld of het wel gewenst is pogingen te ondernemen om panden aan de rijkslijst toe te voegen, daar men toch niet op subsidies behoeft te rekenen. Vervolgens concludeert men dat

het beter is een gemeentelijke monumentenlijst te maken en bepaalde delen van de stad aan te wijzen als beschermd stadsgezicht, zoals het Whereplantsoen, de Veemarkt, en de gevelwanden van Bierkade, Venediën, Weerwal, Herengracht, Kaasmarkt en Koemarkt. Op het eerste gezicht een loffelijk streven. Alleen wordt in hetzelfde rapport onder het hoofdstuk Verkeer voorgesteld de Gedempte Where te reconstrueren, omdat dit een doorgaande verkeersader wordt... Hieraan liggen dan de Bierkade, Venediën en de Weerwal! Dat die gemeentelijke lijst wel noodzakelijk is, blijkt ook bij nadere bestudering van de tekening die bij het rapport is gevoegd: Villa Ramhof, de oude burgemeesterswoning aan de Jaagweg, welke is gebouwd in 1873, blijkt helaas in een saneringsgebied te vallen. Die is dan ook weggedacht.

In het gemeentelijke concept-welzijnsplan 1982-85 staat: 'Wij zullen daadwerkelijk het behoud van de historische

De huidige toestand. De streep geeft aan van welk punt af de zijvleugel vervangen wordt. Rechts op de foto het Willem Eggert Centrum.

Foto: Jaap van der Veen.

waarde op ons gaan nemen. Een monumentenverordening zal worden ingevoerd en een plaatselijke monumentenlijst zal worden opgesteld. Uit een gesprek met de wethouder voor Culturele zaken, de heer A.R. Verboom, blijkt dat er binnenkort een werkgroep Stadsvernieuwing wordt opgericht. Deze Werkgroep zal onder meer een inventarisatie maken als voorbereiding op een gemeentelijke monumentenlijst. Verboom: deze lijst biedt alleen een papieren bescherming, een krachtig gemeentelijk beleid is op dit gebied niet te verwachten. Bij navraag blijkt dat in de afgelopen 10 jaar slechts één monument

Het interieur van de 18e eeuwse regentenkamer.

Foto: Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

is gerestaureerd, nl. de Koepelkerk. Een cultuurnota uit 1977: "er zal een actief beleid worden ontwikkeld t.a.v. monumenten". Verboom: "inderdaad die plannen zijn

De laatste maquette met de nu aangepaste zijvleugels.

Foto: Jaap van der Veen.

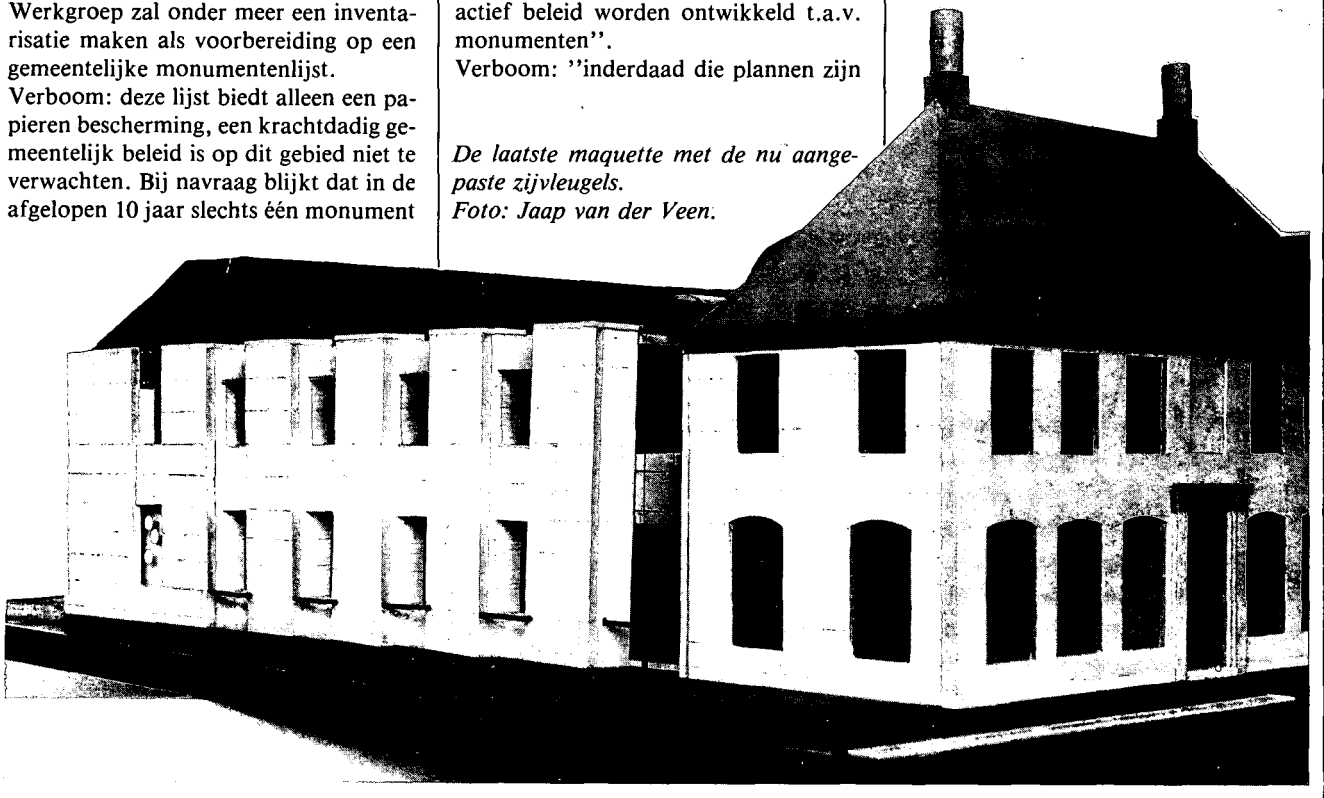
er nog steeds. Concreet heeft het echter niets opgeleverd; er wordt hier ten onrechte veel verwaarloosd."

Restauratie

Hoe nodig zo'n daadwerkelijk monumentenbeleid wel is zal duidelijk worden gemaakt aan de hand van een voorbeeld: de restauratie van het Weeshuis aan de Willem Eggertstraat.

De geschiedenis van het Weeshuis gaat terug tot de 15de eeuw. Toen stond aan de Nieuwe Koestraat het klooster van de H. Ursula. Aan de zuidzijde stond een gebouw dat waarschijnlijk dienst deed als weeshuis. Het gehele klooster werd tijdens de reformatie, omstreeks 1573, verwoest door soldaten van Sonoy, alleen het gasthuis bleef gespaard.

Toen dit gasthuis te klein werd, besloot men de ruïnes van het klooster te verwijderen om daardoor een groter weeshuis te kunnen bouwen. Dit gebeurde omstreeks 1638. De huidige vorm ontstaat in 1789 als het geheel in eigentijdse stijl wordt vernieuwd. De trapgevel verdween toen en de kruiskozijnen werden vervangen door schuiframen met een specifiek eind 18de-eeuwse driedeling. De gevel wordt sindsdien aan vier zijden beëindigd met een simpele lijstgoot; aan de voorzijde zijn drie fraaie dakkapellen geplaatst.

Omstreeks het midden van de 19de eeuw wordt het gebouw aanmerkelijk uitgebreid met een grote zijvleugel, waardoor het gebouw een U-vorm krijgt. Waarschijnlijk is het toen ook geheel gestucaoord. Deze stuclaag is omstreeks 1960 weer van de voorgevel gehaald. Helaas kwam het gebouw, eigendom van de Nederlands Hervormde gemeente, in 1977 leeg te staan, waardoor de constructieve toestand snel achteruitging. De gemeente die dit constateerde, zocht contact met de eigenaar om het pand over te nemen. Maar de vraagprijs van f 1,5 miljoen maakte hieraan een abrupt einde. Men liet toen de zaak verder voor wat het was. Spoedig daarna kwam de Rabobank, die voor dit bedrag het gebouw wel wilde overnemen om er een vestiging in onder te brengen. Het monumentale woonhuis, dat uiteraard op de monumentenlijst staat, zal worden gerestaureerd zonder subsidie. De hal van het woonhuis bevat prachtige Lodewijk XVI stucornamenten, de regentenkamer unieke wandschilderingen op linnen en een fraaie schoorsteenmantel. Dit voorste gedeelte blijft grotendeels ongewijzigd en zal een representatieve functie krijgen. De gemeente verleende vervolgens vergunning tot het slopen van de zijvleugel, omdat deze kadastraal gescheiden is van het 18de eeuwse voorhuis, dus officieel geen monument is doch historisch gezien, hier wèl een eenheid mee vormt. Maar afbraak van een deel van het monument is een aantasting van het geheel!

Het argument om de zijvleugel te slopen ontstond nadat de architect hierin de kluis had gesitueerd. Deze grote belasting zou teveel zijn voor deze zijgevel, waarna de gemeente door de knieën ging. Wat blijkt nu? In het nieuwe plan is de kluis op een geheel andere plaats gesitueerd doch nu gebruikt men een nieuw argument, nl. de bank wil veel meer ruimte om ook in de toekomst eventuele uitbreidingen te kunnen opvangen. Duidelijk is, dat, indien alles verdwijnt behalve het voorhuis uit 1789, dit volledig geïsoleerd komt te staan tussen de nieuwbouw van de Rabobank, terwijl tevens aan twee zijden reeds het Willem Eggert winkelcentrum het gebouw volledig overschaduwet. Als men daarbij bedenkt dat binnenkort pal vóór het weeshuis een vestiging van P & C wordt gebouwd, zal duidelijk zijn dat dit gebouw ieder contact zal hebben verloren mét zijn historisch gegroeide om-

geving. Ieder protest tegen de plannen wordt de mond gesnoerd met de opmerking: "Als de Rabobank zich terugtrekt, is het binnenkort slooprijp".

Bezwaar

(Zie ook 'Heemschut' nr. 7/8, blz. 135: heemschut in Actie)

Zoals Heemschut in zijn bezwaar aan het gemeentebestuur stelde zou de gehele zijvleugel behouden moeten worden om te voorkomen dat het voorgedeelte straks niet volledig wegvalt tussen de reeds bestaande en de nieuw geplande moderne bebouwing. Ondanks alle protesten ligt het plan echter reeds bij G.S. voor de laatste goedkeuring. Dit is door die protesten wel steeds bijgesteld en als de plannen worden uitgevoerd zal een nieuwbouw ontstaan die op zich nu acceptabel is, mede doordat op alle manieren getracht is de nieuwbouw aan te passen bij de bestaande bebouwing zowel door materiaalgebruik als door het doorvoeren van de oude traveemaa, de blokvorm van het stucwerk enz... Doordat bij de besluitvorming de Gemeente en de Rabobank op één lijn zaten, is waarschijnlijk de historische conceptie van voorhuis en zijvleugel tot de ondergang gedoemd.

Het is te hopen dat via de binnenkort te installeren stuurgroep Stadsvernieuwing ambtenaren en particulieren samen zullen trachten, ieder via hun eigen kanalen, een ombuiging van het gemeentelijk beleid t.a.v. monumenten te verwezenlijken. Alleen dan kan behouden blijven wat er nu nog over is van historisch Purmerend.

Jaap van der Veen

**EEN GOEDE DAAD
IN HET NIEUWE JAAR:
WERF EEN LID VOOR
HEEMSCHUT, LIEFST
EEN PAAR!**

Ontvangen boeken

"**Archeologische Termen en Technieken**", van Sara Champion, uit het Engels vertaald en bewerkt door E. van Ginkel en A.B. Döbken. Bedoeld om archeologen en geïnteresseerden in archeologie vertrouwd te maken met begrippen en methoden, die o.a. gebruikt worden in opgravingsrapporten en handboeken. De gids is geen trefwoordenboek: in het algemeen zijn termen opgenomen, die betrekking hebben op universele technieken toegepast op archeologisch materiaal in het verleden en heden. Een verscheidenheid van illustraties geeft het boek een levendige indruk. Uitgave W. Gaade B.V., Amerongen; ISBN 90.6017 129.2/UGI 520; f 29,50.

"**Portret van de IJssel**" - van Westervoort tot in het Ketelmeer - bevat ca. 90 schitterende foto's (20 in kleur) van de mooiste onzer Nederlandse rivieren, de IJssel in al haar verschijningsvarianties, stemmingen en seizoenen. Con Mönlich maakte de foto's; de aardige teksten vol wetenswaardigheden ernast zijn van de auteurs van "Vijftig eeuwen volk langs de IJssel": W.H. Heitling/Leo Lensen (zie 'Heemschut' Nr. 4/5 blz. 82). Landkaartjes ter oriëntatie completeren dit verrassend mooie boek. Uitgave: Terra, Zutphen, ISBN 90.62/55.099.1; f 39,50 (na 31/12: f 48,-).

"**De Leidse Wagenmaker**" is een boek over handkarren en wagens, nog enkele decennia geleden gebruikt voor het bezorgen van brood, groenten en melkproducten - nu vrijwel geheel uit het stadsbeeld verdwenen.

Over de enig overgebleven wagenmakerij in Leiden van Jacob de Groot, een familiebedrijf, dat ruim 80 jaar functioneerde, gaat dit aardig geïllustreerde boek. Het Nederlandse Openluchtmuseum maakte een inventarisatie van het bedrijf.

Samenstellers J.F. Heybroek en C.R. Mönlich. Uitgave Terra, Zutphen, ISBN 90.6255.095.9; f 29,50.